

Antologi om högutbildade migranter väcker fler frågor

RECENSION

I den politiska debatten har framför allt migranter med kort utbildning kommit att uppmärksammas. Inom internationell migration är emellertid både de med högre utbildning och de med kort utbildning överrepresenterade. En förklaring till en omfattande migration av lågutbildade är att det för vissa typer av arbeten traditionellt inte har krävts yrkesutbildning eller kunskaper i språket i det land migranter kommit till. En förklaring till att högutbildade relativt ofta sökt sig till ett nytt land är att de i en del fall kan klara arbetet med engelska, eller att de efter att ha lärt sig språket i det land de kommit till kan få användning av sin yrkesutbildning. Däremot är de med medellång utbildning i regel underrepresenterade. Personer med medellång utbildning är oftast i yrken där goda kunskaper i landets språk är mycket väsentliga.

För några decennier sedan var internationell migration av högutbildade i centrum för den migrationspolitiska debatten och uppmärksammades också inom forskningen. Det talades om *brain drain* och *brain gain*, t ex att läkare lämnade fattiga länder för rikare länder. Internationellt sett har forskningen om högutbildade varit omfattande.¹ Störst har intresset kanske varit för effekterna för de länder som de högutbildade har lämnat. Initialt betonades förluster i

kompetens när högkvalificerade personer utvandrade.² Senare har olika positiva effekter kommit att uppmärksammas, som att de som utvandrat återvänder med nya kunskaper, möjligheten till remitteringar till familjen i hemlandet under tiden utomlands och att möjligheten för högutbildade att utvandra stimulerar intresset för studier i utvandringsländerna.³

Det är mycket glädjande att migrationen av högutbildade till Sverige på nytt uppmärksammas genom Maja Povrzanović Frykman och Magnus Öhlander (red), *Högutbildade migranter i Sverige*. Antologin innehåller 14 kapitel, i vilka forskare från flera discipliner behandlar olika aspekter av högutbildades migration till Sverige.

Högutbildade kommer av olika skäl. Redan på 1960-talet uppmärksammades invandringen till Sverige av högutbildade som arbetade inom olika yrkesområden.⁴ Sådan migration finns även nu och har betydligt större omfattning än vad som var fallet då. Många kommer som arbetskraftsinvandrare. Andra har kommit för att studera vid högskolor och universitet och väljer att söka arbete i Sverige efter att ha avslutat sina studier här. En tredje grupp är flyktingar. Personer med högre utbildning är ofta politiskt aktiva och måste därför oftare än andra fly. Så kom många högutbildade som flyktingar till Sverige från Östeuropa under tiden fram till murens fall och från Chile under 1970-talet. Under de senaste decennierna har högutbildade flyktingar kommit från många länder. De som kommer som flyktingar har i många fall inte en sådan utbildning som lätt kan leda till arbete i Sverige. Även

Maja Povrzanović Frykman och Magnus Öhlander (red): *Högutbildade migranter i Sverige*, Arkiv förlag, Lund, 2018, 231 sidor, ISBN 978-9-179-24308-1.

1 För en översikt av nationalekonomisk forskning på området se McDonald och Worswick (2015).

2 Se t ex Bhagwati (1976a, 1976b).

3 Oded Stark är en forskare som i olika arbeten betonat att utvandring av dem med en viss form av utbildning stimulerar ungdomar att utbilda sig i yrket i utvandringslandet. Se t ex Stark och Wang (2002).

4 Se Friborg (1968) för en detaljerad statistisk genomgång.

bland dem som kommer av familjerelaterade skäl finns det naturligtvis många som är högutbildade.

EU/EES har en gemensam arbetsmarknad som ju också gäller för högutbildade. Det finns dock komplikationer även för dem som flyttar inom EU. Den viktigaste är nog språket. Utomnordiska invandrare som inte tillägnar sig kunskaper i svenska, antingen efter att de kommit eller redan i hemlandet innan de flyttat, möter en mycket begränsad arbetsmarknad.

Medborgare i länder utanför EU/EES måste ha arbetstillstånd för att kunna arbeta i Sverige. Henrik Emilson behandlar i ett kapitel den svenska arbetskraftsinvandringspolitiken jämfört med den i en del andra länder. Många ekonomiskt högt utvecklade länder, som Australien och Kanada och också olika länder i EU, har gjort det lättare att få arbetstillstånd just för högutbildade. Sverige har sedan december 2008 en annan politik. Det går att få arbetstillstånd oavsett utbildning, yrke och inkomst om villkoren följer eller motsvarar kollektivavtal och lönen uppgår till minst en viss, relativt låg, miniminivå. Undersökningar på området pekar på att arbetskraftsmigrationen från tredjeländ till Sverige främst består dels av högutbildade bl a från Indien, dels av kortutbildad arbetskraft till okvalificerade arbeten från olika länder i Asien. Se olika bidrag i Calleman och Herzfeld Olsson (2015).

Hur går det då för de högutbildade på arbetsmarknaden i Sverige? Den frågan behandlas av Nahikari Irastorza och Pieter Bevelander i ett av antologins kapitel. De pekar på att ju högre utbildningsnivå de utrikesfödda har, desto högre är deras sysselsättningsgrad. Det gäller både män och kvinnor. För varje utbildningsnivå är emellertid sysselsätt-

ningsgraden högre för dem som är födda i Sverige än för utrikesfödda. Jämförs olika grupper av utrikesfödda framgår tydligt att arbetskraftsinvandrare har högre sysselsättningsgrad än de som kommit som flyktingar givet utbildningsnivå. Skillnaderna är också stora om uppdelningen görs efter födelseregion. I kapitlet görs också en jämförelse av sysselsättningsgraden och inkomsterna 2011 för dem som kommit olika år (1997 eller senare). De som kommit tidigare har högre sysselsättningsgrad och högre arbetsinkomster givet utbildningsnivå. Ett annat resultat är att det är vanligare bland universitetsutbildade utrikesfödda än bland universitetsutbildade födda i Sverige att endast ha mellan- eller lågkvalificerade jobb. Här hade det varit intressant att få veta om andelen i sådana yrken varierar mellan olika utbildningsinriktningar.

De flesta kapitel i boken behandlar hur det går för olika grupper av högutbildade migranter i Sverige. Ett kapitel av Linn Axelsson behandlar hur dataspecialister och deras arbetsgivare upplever svensk migrationspolitik och praktik. I studien betonas förekomsten av två typer av väntetider. Den första är väntan på att få arbetstillstånd, som för många blir lång. Det kan vara en konkurrensnackdel för företag i Sverige jämfört med företag i länder som har en snabba beslutsprocess. Den andra väntetiden är den för att få ett permanent uppehållstillstånd, som inte kan sökas förrän efter fyra års arbete i Sverige. Författarna pekar på att det finns goda argument för att förkorta väntetiderna på beslut på dessa båda områden.

Sju kapitel behandlar en och samma grupp av högutbildade utrikesfödda, nämligen läkarna.⁵ Det är en yrkesgrupp som i regel har arbete inom sitt utbildningsområde, även om de kan ha

⁵ För en översikt av den internationella forskningen på detta yrkesområde se Grignon m fl (2013).

fått vänta länge innan deras kompetens validerats, kompletterats och lett till ett arbete. Kapitlen behandlar, baserat på olika intervjuundersökningar, stegen på väg till ett arbete och förhållandena för dem som har ett arbete. Det finns flera svårigheter för de utrikesfödda läkarna. Språket är en svårighet, men också möjligheterna på arbetsplatsen vad gäller interaktion med kolleger, annan vårdpersonal, vårdtagare och arbetsgivare. En intressant fråga är möjligheterna att befordras. Finns det ett tak motsvarande "glastaket" för kvinnor och "bambutaket" för dem med asiatisk bakgrund på arbetsmarknaden i USA⁶ för läkare som kommit från andra länder till Sverige? En annan viktig fråga är att det förekommer att vårdtagare misstror och diskriminerar utrikesfödd vårdpersonal, en form av konsumentdiskriminering.

Två kapitel behandlar villkoren för utrikesfödda forskare i Sverige. Helena Pettersson behandlar villkoren för utländska forskare på postdoktoral nivå som kommit till Sverige efter att ha doktorerat. De som kommer får i betydande utsträckning nya nätverk. De får på så sätt nya "anhöriga" ("fiktiva släktskap"). En andra grupp på ungefär samma nivå forskningsmässigt är disputerade migranter, dvs utrikes födda som disputerat i Sverige. Deras förhållanden behandlas i ett kapitel av Erik Olsson, Alireza Behtoui och Hege Høyer Leivestad. De pekar på att migranter som disputerat har svårare än disputerade som är födda i Sverige att få anställning i högskolevärlden, dvs att migranterna blir diskriminerade vid anställningsbeslut.

I ett avslutande kapitel behandlar Li Bennich-Björkman och Branka Likic-Brboric hur det har gått för högutbildade flyktingar från Bosnien och Hercegovina. Flyktingar från detta land, bosnierna, har generellt integrerats väl

på den svenska arbetsmarknaden och i det svenska samhället i övrigt. Det gäller även gruppen högutbildade bosnier. Det som utmärker denna grupp är såväl den starka inriktningen på arbete som att många är aktiva i olika föreningar och också i politiska partier i Sverige. Det hindrar inte att många samtidigt har omfattande kontakter i hemlandet.

Antologins olika kapitel ger tillsammans en utförlig bild av migrationen av högutbildade och villkoren för högutbildade migranter. Antologin ger också uppslag för fortsatt forskning på området. Här följer några sådana områden: hur går det för de högutbildade som har utbildningar inom andra områden än data och medicin? Hur vanligt är det med konsumentdiskriminering inom vården, liksom inom andra sektorer, mot anställda som kommit från andra länder? Hur går det för de högutbildade som återvänder till hemlandet efter att ha arbetat ett antal år i Sverige? Får de arbeten som motsvarar den kompetens de förvärvat i Sverige?

Eskil Wadensjö

Institutet för social forskning,
Stockholms universitet

REFERENSER

Bhagwati, J N (red) (1976a), *Taxing the Brain Drain: A Proposal*, vol 1, North Holland, Amsterdam.

Bhagwati, J N (red) (1976b), *The Brain Drain and Taxation: Theory and Empirical Analysis*, vol 2, North Holland, Amsterdam.

Calleman, C och P Herzfeld Olsson (red) (2015), *Arbetskraft från hela världen – hur blev det med 2008 års reform?*, Statens offentliga utredningar, DELMI Rapport 2015:9.

Friberg, G (1968), "Antalet med högre utbildning i Sverige invandrade från utlandet", Kommittén för forskningsorganisation och forskningsekonomi, Meddelande nr 34.

Grignon, M, Y Owusu och A Sweetman (2013), "The International Migration of Health Professionals", i Constant, A F och K F Zimmermann (red), *International Hand-*

⁶ Se Lee och Zhou (2015) för en analys av bambutaket.

book on the Economics of Migration, Edward Elgar, Cheltenham.

Lee, J och M Zhou (2015), *The Asian American Achievement Paradox*, Russell Sage Foundation, New York.

MacDonald, J T och C Worswick (2015), "High-skilled Migration in a Globalized La-

bor Market", i Chiswick, B R och P W Miller (red), *Economics of International Migration*, vol 1A, North-Holland, Oxford och Amsterdam.

Stark, O och Y Wang (2002), "Inducing Human Capital Formation: Migration as a Substitute for Subsidies", *Journal of Public Economics*, vol 86, s 29–46.